

Observa, compara i tria. Alfabet incomplet de la literatura infantil i juvenil catalana

Article guanyador del I Premi Aurora Díaz-Plaja, que atorga l'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana (AELC), publicat a *El País. Quadern*, 20 de desembre de 2001, p. 2-3.

Harry Potter ha superat amb escreix les expectatives més optimistes posades en qualsevol llibre que, a més, signifiqui una lectura exigent per als lectors als qual va adreçat.

Harry Potter ha fet que, més que mai, es parli arreu de literatura infantil i juvenil, no només entre els cercles habituals sinó també en àmbits aliens al fet literari.

Harry Potter em porta a valorar en aquest article la situació actual de la literatura i del llibre infantil a Catalunya. Per fer-ho, he cregut convenient fragmentar el món del llibre infantil i juvenil català en les diverses parts que el conformen, ordenar aquestes parts seguint una arbitrari ordre alfabètic (algun ordre hi ha d'haver), observar-les atentament, com-parar-les amb fragments d'altres conjunts similars, triar alguns exponents de cada part i oferir-vos-els perquè els tasteu.

Una de les preguntes que molts lectors es fan en acabar els quatre volums existents de Harry Potter és: ¿l ara què llegiré? Alguns dels exemplars citats en aquesta tria són excel·lents alternatives a les aventures del jove mag.

AUTORS

Observa. Encara que jove, als 40 anys, la literatura catalana per a infants ha arribat a una certa maduresa. Aquells primers autors (Josep Vallverdú, Joaquim Carbó, Sebastià Sorribes, ...) que als anys seixanta van iniciar l'anomenada represa i que més tard van ser acompanyats per altres (Joles Sennell, Mercè Canela, Gabriel Janer Manila, etcètera) van anar creant els models que han seguit els autors posteriors i consolidant plegats el llibre infantil en català. A l'actualitat, tots ells conformen una fornida llista d'escriptors (al voltant de cent) que escriuen per a infants des de les primeres edats fins als joves. Al costat d'autors consagrats, n'hi ha d'altres amb una important projecció: Pau Joan Hernández o Albert Garcia Llorca, entre d'altres.

Compara. Malgrat la nodrida pedrera d'escriptors, falta un autor català amb prou projecció internacional, com ara Bernardo Atxaga per a la literatura basca o bé Elvira Lindo per a la castellana, un autor que es pugui trobar traduït a qualsevol llibreria de l'Europa occidental. Tot i que ben mirat, Roser Capdevila ha fet arribar les històries de les Tres bessones arreu del món.

Tria.

Joaquim Carbó, *L'home que es va aturar davant de casa*. La Galera, 1998.

Pau Joan Hernández, *L'ombra del Stuka*. Empúries, 1998.

Miquel Rayó, *El camí del far*. Edebé, 2000.

CONEIXEMENTS, LLIBRES DE

Observa. L'apartat de llibres de coneixements segueix sent un dels comptes pendents de la nostra indústria editorial. Aquesta mena de llibres continuen en mans dels grans grups editorials estrangers, els únics que es poden permetre una producció similar i que vénen els drets dels seus productes a múltiples editorials d'arreu. Els temes que tracten es repeteixen en una i altra col·lecció, on només varia el format i la presentació de la informació, i els exemples que l'acompanyen sovint són d'una realitat llunyana a la de l'infant d'aquí. Hi ha comptades excepcions d'exemplars fets a casa nostra.

Compara. Si algun dia ens apropem a la llibreria d'un Museu d'Art francès, veurem la quantitat d'exemplars adreçats als nens sobre els seus artistes. Els més coneguts ens arriben traduïts. Seria interessant, però, que a més de conèixer Van Gogh, Gauguin, Monet, els infants poguessin tenir accés als nostres artistes d'una manera natural.

Tria.

Maria Àngels Comella, *Bon dia, senyor Tàpies!* Serres, 2001.

Col·lecció Descobrim. La Galera, des de 1999.

Col·lecció La meva feina. Onda, des de 1999.

CRÍTICA

Observa. Si bé hi ha una migrada corrua de revistes especialitzades (*Faristol, Escola Catalana...*) que donen a conèixer l'opinió sobre els llibres publicats i són consultades pels preceptors de la lectura, en els mitjans de comunicació de masses, a excepció d'algun cas, no hi apareix un apartat de crítica de llibre infantil de manera periòdica. Aquesta seria la difusió més important, perquè arriba a tota mena de gent. A les revistes infantils, normalment l'espai dedicat al llibre també és molt limitat i sovint, molt més reduït que el dedicat als productes audiovisuals.

Compara. Si el 30% de tot el que es publica correspon al llibre infantil, si les normes de biblioteques públiques demanen que un 25% del fons sigui infantil, ¿com és que aquest tant per cent no es reflecteix amb una presència similar del llibre als diaris, radios i televisions?

Tria.

Faristol. Consell Català del Llibre per a Infants i joves (OEPLI/IBBY).

Fum d'estampa, programa de ràdio a Catalunya Cultura.

DIVULGACIÓ I ESTUDI

Observa. Si la crítica no troba el seu espai, sí que ho està fent l'anàlisi, estudi i divulgació de la literatura infantil catalana. Diverses són les tesis doctorals que actualment

l'estudien, algunes de les quals ja han estat editades.

Una literatura investigada és una literatura que ja existeix, que està normalitzada i que per tant mereix ser analitzada. A més a més, aquests darrers anys, s'ha iniciat l'edició de les obres completes de dos dels autors amb una de les línies més interessants del nostre país: Josep Vallverdú i Gabriel Janer Manila.

Compara. ¿Per què sovint, quan es fa una bibliografia d'un autor conegut, com ara Miquel Desclot o Bernardo Atxaga, s'ignora l'obra que ha escrit per a infants, els lectors del futur? Són autors que escriuen indistintament i amb el mateix grau d'autoexigència per a adults que per a infants, poesia i narrativa.

Tria.

Biblioteca Vallverdú. La Galera, des de 1995.

Montserrat Castillo, *Lola Anglada o la creació del paradís propi*. Meteora, 2000.

Caterina Valriu, *Història de la literatura infantil i juvenil catalana*. Pirene, 1994.

EDICIÓ

Observa. La majoria d'editorials catalanes que mantenien una certa independència de les editorials en llengua castellana han passat a formar part de grans grups editorials. Les col·leccions de narrativa, naus insígnia de les editorials i que aglutinen la major part de producció, se n'han ressentit. Algunes col·leccions històriques han vist aturada la seva regularitat, com és el cas de L'Esparver, d'altres han estat reestructurades, com Els Grumets, i d'altres s'han introduït amb força al mercat, com ara Sopa de llibres.

Compara. Fa uns anys, algunes editorials optaren per eliminar les il·lustracions dels llibres de les col·leccions adreçades a les franges d'edat més altes (10-12 anys). Ara tornen a incorporar-les i en la majoria de casos a tot color, amb edicions força acurades.

Tria.

Agustín Fernández Paz, *Amb els peus enlaire*. Barcanova, 2001.

Pau Joan Hernández, *Tàrik de la gran caravana*. Cadí, 1999.

Patrick Modiano, *Catherine*. Cruïlla, 2001.

IL·LUSTRACIÓ

Observa. Fa cinc anys es parlava de la crisi de l'àlbum il·lustrat. Se'n publicava poc i tot eren traduccions. Al mercat espanyol s'han gestat noves i interessants editorials (Kókinos, Kalandraka, Media Vaca...) amb una aposta clara per l'àlbum i per autors i il·lustradors autòctons. Alguns d'aquests llibres han estat traduïts al català. Aquí no ha aparegut cap editorial d'aquest tipus, però les que ja existien també hi han apostat. Hi ha hagut iniciatives tan interessants com la convocatòria del Premi Hospital Sant Joan de Déu, un objectiu del qual és la producció d'un àlbum d'alta qualitat, o bé la del Premi Tombatossals per a un llibre il·lustrat.

Compara. França és de totes totes un dels models a seguir. Tan sols cal acostar-se a una llibreria de Perpinyà o Tolosa, entrar i xafardejar els calaixos plens de llibres il·lustrats. Dels que han marcat època, fins i tot n'hi ha edicions de butxaca, cosa que denota l'elevat

nivell lector del pública francès.

Tria.

Teresa Duran i Miquel Gisbert, *El segle més nou del món*. Tàndem, 2000.

Chema Heras i Kiko Dasilva, *En Martinet tenia ganes de fer pipí la nit de Reis*. Kalandraka, 2001.

Lluís Rius i Montse Ginesta, *Adormits*. Cercle de Lectors-La Galera, 2000.

JOVES, NARRATIVA PER A

Observa. Tot i ocupar una limitada franja d'edat lectora que va dels 12 als 16 anys, a la novel·la juvenil és on trobem una producció més abundant: 30 col·leccions diferents podem observar avui a les lleixes d'una llibreria. Moltes novetats i, a vegades poca diversitat.

A la narrativa juvenil se l'ha titllat sovint de banal, d'estar feta a la mida del seu públic, i no ha estat injust. Són pocs els llibres que poden traspassar la barrera del seu any d'edició o de l'edat a la qual s'adrecen. Aquests darrers anys, però, no abunden tant les novel·les anomenades d'institut i hi ha una presència una mica més diversa i fresca, amb algunes novel·les de gèneres força interessants.

Compara. Una novel·la per a joves que a un adult li caigui de les mans a les primeres de canvi i una novel·la per a joves que li pugui regalar una bona estona de lectura.

Tria.

B. Cruells, *Els silencis de Derris*. Cruïlla, 2000.

Benjamin Lebert, *Crazy*. Empúries, 2001.

U. Orlev, *L'illa del carrer dels ocells*. Grup Promotor, 1998.

LECTORS

Observa. Dins de la literatura infantil i juvenil es produeix un cas curiós. Els infants són els principals receptors, però ho són també i sovint més importants els preceptors: mestres, bibliotecaris, pares... L'escola és un dels que hi té més paper, i és qui en molts casos marca l'edició. Que la línia d'un llibre sigui més correcta o més transgressora depèn sovint de l'escola. La biblioteca juga un paper més neutral, cosa que li permet recomanar seguint uns criteris més qualitius que educatius. La família és la que hi té un paper més directe i primordial.

Compara. L'actitud de les famílies davant dels llibres. Cada vegada hi ha un abisme més gros que separa famílies actives en pro de la lectura —els fills són en molts casos excel·lents lectors— i famílies amb una cultura totalment audiovisual —el llibre, en molts casos, no té presència a les seves llars.

Tria.

L. Farré, *Endrapallibres*. Cruïlla, 2001.

Peter Härtling, *La Jette i els llibreters*. Grup Promotor, 2001.

R. Marshall, *Odio llegir!* Lumen, 1995.

NARRATIVA PER A PRIMERS LECTORS

Observa. La narrativa gaudeix d'una gran varietat de temes i de formats, però hi ha com un cert estancament i retrocés en la producció pròpia de contes per a les primeres edats i les intermèdies. Algunes col·leccions històriques s'han tancat i no se'n creen de noves. Algunes altres s'han quedat sense espai en els prestatges de novetats de les llibreries substituïdes pel llibre mòbil o pop-ups, de producció forània i molts més visibles. Si bé els pop-ups són un bon recurs per a la introducció a la lectura, criden l'atenció especialment als no lectors.

Compara. El joc imaginatiu que pot donar un conte amb text i il·lustracions amb el joc imaginatiu que pot donar un pop-up, amb llengüetes, desplegable...

Tria.

Quentin Blake, *Belluguet*. Cruïlla, 2001.

Roser Capdevila, *L'escola de les tres bessones*. Destino, 2001.

J. Vilalta, *Sentir el silenci*. La Galera, 2001.

PREMIS

Observa. Els premis han esdevingut més un motor per a la captació d'originals que no pas de nous autors. Actualment és el camp de la literatura infantil amb més bona salut, sobretot pel que fa als guardons adreçats als originals per a joves i franges infantils altes. En aquests casos, hi ha una concentració excessiva que fa que els premis menys dotats econòmicament tinguin greus problemes de subsistència. Els darrers a afegir-s'hi han estat el premi Abril i el Barcanova.

Aquests darrers anys s'han creat guardons ben originals i necessaris: per a contes per a primers lectors (Comte Kurt), per a llibres il·lustrats (Mercè Llimona i Tomtatossals), per a estudis divulgatius sobre llibre infantil (Rovelló), per a articles sobre literatura infantil catalana (Aurora Díaz-Plaja), per als millors llibres segons el criteri dels joves (Protagonista jove).

Compara. El grau de coneixement i de difusió mediàtica dels premis per a adults i els infantils. Per exemple: Quan es concedeixen els premis Andersen —l'anomenat Nobel per a la literatura infantil—, ¿hi ha cap diari d'àmbit general que se'n faci ressó?

Tria.

Pasqual Alapont, *L'ovella negra*. Edebé, 2001 (Premi Edebé).

Chandro, *Un somni redó*. Tàndem, 2001 (Premi Tombatossals).

Albert Garcia Llorca, *Ulisses, el corb*. Cruïlla, 2001 (Premi Vaixell de Vapor).

J. Vilalta, *Sentir el silenci*. La Galera, 2001.

TRADUCCIONS

Observa. La literatura infantil viu una dinàmica regular (encara que poc arriscada) de traducció d'autors estrangers.

Compara. En relació a la literatura que s'escriu per a adults, s'hi produeixen dos fenòmens que la diferencien: en primer lloc, es tradueixen sistemàticament obres d'autors

castellans, fins el punt que alguns mantenen tal ambigüitat que es fa difícil saber la llengua d'origen i la literatura on adscriure'ls; en segon lloc, es troben a faltar traduccions d'obres rares, d'origen exòtic, d'autors que generin una mica de risc. Si per a adults no hi ha cap Nobel que no hàgim pogut llegir en català o castellà, en la infantil hi ha algun Andersen que encara no hem pogut gaudir. És el cas del poeta japonès Michio Mado, premi Andersen 1994.

Tria.

N. Bodecker, *Corre, Maria, afanya't!* Lumen, 2001.

P. Nilsson, *Si truca l'Anna*. Columna, 2001.

C. Ponti, *La meva vall*, Coprimbo, 1999.

Pep Molist